

Bravo! Bravissimo!

Hoe het Italiaans de taal van de muziek werd

Piano, cello, aria, fuga, allegro – het Italiaans is de taal van de klassieke muziek. Hoe komt dat?

Marc van Oostendorp

Wie muziek wil maken, zal eerst een beetje Italiaans moeten leren. Uit die taal komen, soms indirect, vrijwel alle namen van muziekinstrumenten (*viool, piano, cello*), van klassieke muziekvormen (*aria, fuga, symfonie*) en van menselijke stemmen (*sopraan, alt, tenor, bas*). Klassiek geschoolde musici kennen nóg veel meer Italiaanse woorden, want componisten schrijven vaak hun preciezere aanwijzingen voor de uitvoering in het Italiaans. Het gaat dan om het tempo van de muziek (*allegro*: 'vrolijk', *adagio*: 'op zijn gemak'), over de luidheid (*decrescendo*: 'zachter wordend'), of over de volgorde waarin de noten gespeeld moeten worden (*da capo al fine*: 'vanaf het begin tot aan het woord *fine*').

■ KLINKERS

Operazangers besteden zelfs een deel van hun opleiding aan Italiaanse les, omdat veel van de beroemdste opera's in die taal gezongen worden. Veel 'maestro's' van het genre waren Italianen, zoals Gioacchino Rossini, Giacomo Puccini en Giuseppe Verdi, maar ook buitenlanders, zoals de Oostenrijker Wolfgang Amadeus Mozart, schreven hun opera's vaak in het Italiaans.

Vanwaar al dat Italiaans? Er zijn mensen die denken dat het komt doordat het Italiaans van zichzelf zo'n muzikale taal is, die zich goed leent om in te zingen – en daar zijn ook wel wat argumenten voor te bedenken. Zo zijn klinkers altijd wat lastiger uit elkaar te houden wanneer ze gezongen worden. Hoe minder klinkers een taal heeft, des te makkelijker die te verstaan is als erin gezongen wordt. Het Italiaans heeft zeven klinkers, en het Nederlands dertien (die van *laat, leed, leut, loot, liet, Ruud, roet, lat, let, put, lot, lid* en *de*, nog afgezien van de tweeklanken in *oud, uit en meid*).

Ook de vorm van woorden kan een taal gemakkelijker te zingen maken. In het Italiaans eindigen de meeste woorden op een klinker: *ansia, autunno*. De

Nederlandse vertalingen van die twee woorden (respectievelijk *angst* en *herfst*) eindigen op monsterachtige groepjes medeklinkers die je in het Italiaans niet zult aantreffen, en die niet makkelijk op muziek te zetten zijn.

■ GESCHIEDENIS

Toch kunnen die kleine hoeveelheid klinkers en die klinkers aan woorden niet de volledige verklaring zijn. Het Hawaïaans heeft bijvoorbeeld slechts vijf verschillende klinkers (*a, e, i, o, u*) en de woorden in die taal bestaan vrijwel allemaal uit volkomen regelmatige opeenvolgingen van klinkers en medeklinkers (*elemakule* betekent bijvoorbeeld 'heel oude man'), terwijl het Italiaans nog heel ingewikkelde woorden heeft als *sfruttato* ('overwerkt').

De verklaring ligt dan ook voor een groot deel ergens anders: in de geschiedenis. In de zestiende eeuw werden Italiaanse musici in heel Europa beroemd doordat ze allerlei nieuwe technieken introduceerden. Het belangrijkste was misschien wel de opera, die ontstond in Florence. In de zeventiende eeuw waren er vervolgens in Italië misschien wel meer belangrijke componisten, zoals Monteverdi, Vivaldi, Albinoni en Scarlatti. Ook belangrijke vioolbouwers als Stradivarius, Amati en Guarneri kwamen uit Italië.

Die Italianen veroorzaakten revoluties in de muziek, en zorgden er zo voor dat het Italiaans de taal van de muziek werd. Voor allerlei nieuwe technische

muziekbegrippen bedachten ze termen in hun eigen taal. Musici uit andere landen leerden de nieuwe instrumenten bespelen en de nieuwe speelwijzen gebruiken, en namen daarvoor de Italiaanse termen over. De opera's van Monteverdi en anderen werden ook elders opgevoerd, buitenlandse hoven en vorsten namen modieuze Italiaanse componisten en uitvoerend musici aan, en zo werd het vanzelfsprekend dat 'moderne' muziek in het Italiaans werd uitgevoerd en dat zelfs het publiek 'Bravo! Bravissimo!' riep ('Goed! Heel goed!').

■ ENGELS

In de klassieke muziek (ook de moderne) neemt het Italiaans dus de plaats in die het Engels in de wereld van de popmuziek heeft – al is dat laatste in Italië nooit zo sterk gaan gelden als bij ons. Heel veel moderne popmuziek die je op de Italiaanse radio hoort, is in de eigen taal. Italiaanse zangers zijn ook bij de jeugd nog steeds populair. In Nederland stond in 2012 één week een Nederlandstalig liedje op nummer 1 ('Slapeloze nachten' van The Opposites), in Italië werd die plaats vierentwintig weken lang door een Italiaans liedje bezet. Sommige van die Italiaanse liedjes dringen natuurlijk ook in Nederland door. In onze top-2000 van vorig jaar stonden zeventien nummers in het Italiaans. Het hoogst (op nummer 400) stond Eros Ramazzotti, met een liedje met de wel heel toepasselijke titel: 'Musica è ...', wat betekent: 'Muziek is ...'. ■

Scène uit een opvoering van *La Traviata* van Giuseppe Verdi, een van de vele opera's in het Italiaans.

Foto: Courtesy of Indiana University